ZHVILLIMI EKONOMIK I KOSOVË — METOHIS

BOTIM I KËSHILLIT KRAHINUER TË LIDHJES SOCIALISTE
TË KOSOVË - METOHIS

ZHVILLIMI EKONOMIK I KOSOVË—METOHIS

BOTIM I KËSHILLIT KRAHINUER TË LIDHJES SOCIALISTE
TË KOSOVË - METOHIS

ZHVILLIMI EKONOMIK I KOSOVË - METOHIS

Përpiloi Këshilli redaktues

Nr. inv. 2602
e vendit
11-385

Shtypi Shtëpija Botuese „Milladin Popoviq" Prishtinë

H Y M J E

Krahina Autonome e Kosovë-Metohis përfshin nji sipërfaqe prej 10 690 km², dhe ka 905.740 banorë.

Me zhvillimin e ekonomis dhe mbrapambetjen e përgjithshme deri në ditët e sodit, Krahina e Kosovë Metohis hynte në radhët e teritoreve mâ të mbrapambetuna të Jugosllavis. Mâ tepër se 87% të banorëve janë marrë ekskluzivisht me bujqsi, së cilës pothuejse nuk i âsht vû kujdesi i duhun. Bujqit e punojshin tokën ashtu si kishin mësue prej gjyshave të tyne, shum primitivisht dhe me vegla, të cilat në të gjitha vendet progresive kanë qenë qitë me kohë jashtë përdorimit. Parmendat e vogla ishin mjetet themelore për punimin e tokës.

Tue lanë kështu bujqsin, të zhvillohet vetëvetiu, ka ndikue edhe në prodhimtarin e saj, e cila kishte karakeristikat e prodhimit krejtsisht natyral. Janë kultivue përgjithsisht drithnat. Kulturat tjera janë kultivue në nji masë fare të paktë.

N'at periodë shum zeje janë zhdukë plotsisht pa u zêvendsue me zeje të reja.

Edhe tregtija, në krahasim me periodën e përparshme, ka pasë mbetë bukur shum mbrapa dhe ishte e lanun plotsisht n'inisiativën dhe interesat e individëve.

Degët tjera t'ekonomis ishin vetëm fillime në nji masë shum të vogël. Në mbarë Krahinën egzistonte vetëm nji sipërmarrje e madhe (Trepça). Të gjitha degët tjera t'ekonomis: industrija, xehtarija, ndërtimtarija dhe industrija ushqimore, përbâheshin gjithsejt prej 25 sipërmarrjeve të vogla.

Për 22 vjet, ndërmjet dy luftnave botnore, vetëm në komunikacion âsht bâ diçka mâ tepër, në saje të pozitës

së favorshme gjeografike të Krahinës sonë. Me këtë ka kontribuar, gjithashtu, edhe lufta e borgjezis dhe disa kapitalista që, me ndërtimin e hekurudhave dhe udhëve tjera, me nxjerrë sa mâ tepër nga pasunija popullore e këtij vendi.

Këtë ekonomí kaq të pazhvillueme Lufta e dytë botnore e ka lanë mbrapa edhe mâ tepër. N'at kohë s'janë dhanë aspak investime. Madje janë shkatrrue pa mëshirë edhe ato objekte të pakta, të cilat ishin ndërtue deri n'at kohë. Kështu, përshembull, komunikacioni ishte gadi krejtsisht i shkatrruem, kanali për ujitje në Metohi ishte damtue bukur shum, shum katunde u dogjën e rrenuen, kurse prodhimi i bujqsis ishte lanë krejtsisht mbas dore.

Kur në vjetin 1945 Krahina jonë u çlirue prej okupatorit, përveç mbrapambetjes së trashëgueme, ajo praktikisht ishte pa komunikacion, pa industri dhe me bujqsi aq primitive, të lanun mbas dore dhe të mbrapambetun sa që nuk ka mujtë me plotsue as nevojat mâ elementare t'ushqimit të popullsis. Por kjo gjendje nuk i ka demoralizue njerzit tanë. Gjithë popujt tanë, Sërb, Shqiptarë. Turq e Malazez, të bashkuem në luftën e përbashkët kundër okupatorit e tradhtarëve të vendit, janë angazhue me të gjitha fuqit për me krijue jetën e vet të përbashkët e të lumtun. Me përpjekje të tilla gjithë njerzit tanë puntorë. për nji kohë jashtëzakonisht të shkurtë âsht përtri — e tanë ekonomija jonë, e cila ishte shkatrrue me rrenimet e luftës. Mandej, në saje të kujdesit të simqertë të tanë bashksis për zhvillimin e Krahinës sonë, përpjekjeve të të gjithë njerëzve tanë punuesa, e veçanërisht organeve të vetqeverisjes puntore, âsht ndërtue nji numër bukur i madh fabrikash, sipërmarrjesh dhe puntorish së reja. Janë hapë disa xeherore të reja dhe nëpër të gjitha sipërmarrjet prodhimi âsht shtue e përmirsue disa herë. Nëpër qytete janë ndërtue kuarte të tana banesash të reja. Bujqsija âsht pajisë me mekanizimin elementar, ndërsa kuadri teknik âsht shtue bukur shum. Bujqsija, edhe mâ tutje âsht pajisë edhe me të gjitha entet shkencore të duhuna, kështu që përveç përparimit të deritashëm pritet në t'ardhshmen nji përparim shum mâ i madh.

BUJQSIJA E PYLLTARIJA

Tanë prodhimin bujqsuer të paraluftës në teritorin e Krahinës autonome të Kosovë-Metohis e karakterizonte ekstenziviteti dhe mbrapambetja e madhe e jashtëzakonshme. Katundari ka qenë i lanun në mëshirën e vet, gadi pa kurrfarë ndihmash nga shteti.

Vegla kryesore, me të cilën punonte tokën ka qenë parmenda dhe aty këtu edhe do pllugje që tërhiqeshin prej kafshëve. Se sa mungonte pajisja moderne për punimin e tokës, flet edhe vetë fakti se edhe mbas Luftës së dytë botnore në Krahinën tonë janë trashëgue afër 30 mijë parmenda!

Në Krahinën tonë, në prag të luftës, ka pasë gjithsejt gjashtë traktora, që shërbejshin pothuej vetëm për fshimjen e të gjitha drithnave, përveç misrit. Me punimin themeluer të tokës, që kryhej me parmenda, në nji thellsi prej tetë deri dhetë centimetrash, me gjithë kushtet e favorshme klimatike e toksore, kurr s'ka qenë e mundun me sigurue të korruna të mira e të dëshirueme.

Për përdorimin e plehnave artificiale dhe të farëve të llojit të mirë, as nuk mund të flitet. Mu para luftës ka fillue përdorimi i plehnave artificiale me masa të pakta vetëm në Kosovë.

Pemtarija ka qenë në nivel të njajtë. Disa fidanishte pemësh, të cilat prodhojshin vetëm fidane pemësh dhe kalema hardhish për shartim, nuk kanë pasë mundsi me e zëvendsue materialin që ka qenë vjetrue për nji kohë të gjatë. Përveç kësaj, prodhimi i tyne ka qenë shum i dobët, mbasi përveç llojeve t'atij vendi, nuk kanë pasë lloje tjera pemësh, të cilat kishin mujtë me i eksportue

jashtë Kosovë-Metohis dhe me ndikue në ngritjen ekonomike të bujqve.

Rendimentet mesatare kanë qenë rregullisht t'ulta. Kjo ka rrjedhë, përveç prej agroteknikës shum primitive, edhe nga mungesa totale e sigurimit të bimëve prej sëmundjeve dhe damtuesave të ndryshëm. Pemishtet i kanë çfarosë çdo vjet damtuesat e bimëve dhe sëmundjet: têja

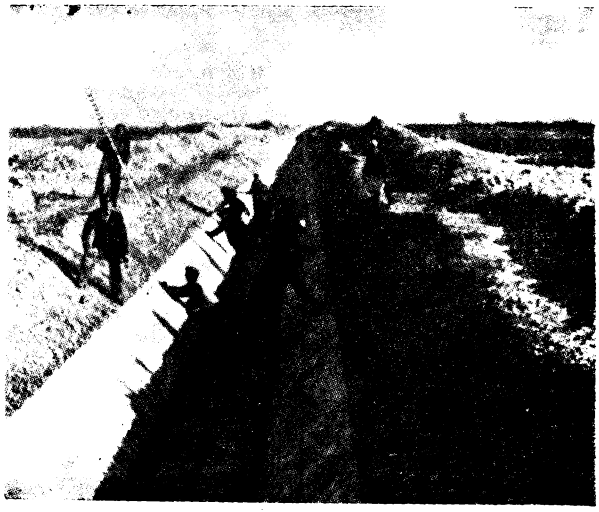

Kanali për ujitjen e Podrimes së poshtme

e mollës, morri mbrojtës i kumbullave, basra dhe shum sëmundje tjera.

Edhe numri i bagtive ka qenë i vogël Prodhimi i paktë në lavërtari, livadhe dhe kullosa ka shkaktue edhe moszhvillimin e bagtive. Racioni i bagtis ka qenë rregullisht në deficit gadi për 50%. Bagtija e ushqyeme në këtë

mënyrë s'ka mujtë me sjellë efektin e duhun të punës, as prodhimin që kishte me sigurue ushqimin dhe veshjen mâ të mirë të popullsis. Prodhimi vjetuer mesatar i tamlit ka qenë te lopa afër 500 litra, kurse te delet afër 130 litra.

As kushtet e favorshme për bletarí nuk janë shfrytzue sa duhet. Edhe ato zgjoje të pakta që egzistjohsin, mbaheshin në mënyrë mâ primitive. Nëpër zgjoje primitive gjindeshin përmbi 95% të bletëve, nga 15 mijë bletë që kishte gjithsejt, prej të cilave kurr nuk ka qenë e mundun me nxjerrë mjalt kualitativ.

Shërbimet bujqsore shkencore, pa të cilat as që mund të mendohet nji përparim serioz në bujqsi, thuejse fare nuk kanë egzistue. I tanë shërbimi i bujqsis së rretheve përbâhej prej referentit të bujqsis dhe ndihmsit të tij. Agronoma shqiptarë nuk ka pasë fare, kështu që popullsis shqiptare nuk ka pasë kush me i transmetue pervojat e shkencës moderne dhe të praktikës bujqsore.

Prej shërbimeve shkencore egzistonte vetëm stacioni veterinar në Prishtinë, i cili nuk ka dhanë kurrfarë rezultatesh me randsi për shkak të mungesës së numrit të duhun të kuadrit teknik dhe të mjeteve financiare. Nuk ka egzistue asnji ent ose organizatë tjetër, e cila kishte me u kujdesue për përparimin e lavërtaris, pemtaris, shpezëve shtëpijake, peshkataris dhe të degëve tjera të bujqsis. Kështu tanë krahina jonë mbetë gati krejtsisht e pa hulumtueme. Për kushtet e favorshme natyrore për zhvillimin e disa degëve të bujqsis, vetëm parandihesh, sepse nuk egzistojshin studime konkrete të duhuna (analiza pedollogjike, karakteristika klimatike te disa rejoneve, cilsit e materialit të vendit, të bimëve dhe të kafshëve e tjera).

Marrëdhanjet feudale paraqitshin nji karakteristikë të veçantë për bujqsin tonë. Beglerët, agallarët dhe kisha kanë qenë pronarë kryesorë të tokës. Populli e punonte tokën, kurse pronari rregullisht merrte „pjesën e vet". Prandej as te vetë bujqit nuk egzistonte nji interesim i madh për perparimin e bujqsis. Me të vërtetë, mbas Luftës së parë botnore âsht bâ nji farë reforme agrare, por gjendja në thelb nuk âsht ndryshue. Së shpejti janë krijue marrëdhanje feudale edhe mâ të vështira, sepse përveç pronarit të vendit, janë krijue edhe prona të mëdhaja në dobi të përfaqsuesve politikë të regjimit. Prona të tilla

ka pasë në rrethin e Vuçitërnës, Pejës, Gjakovës dhe nëpër vende tjera.

Të gjitha këto së bashku e kanë bâ që prodhimi bujqsuer të mbesi krejtsisht i pazhvilluem dhe i mbrapambetun, që nuk mundte me i sigurue popullsis as ushqimin elementar: prandej, në mënyrë permanente çfaqej urija e popullit. Kurse për shkak t'ushqimit të dobët të popullsis. prodhimtarija ka qenë e kufizueme. Përveç kësaj, ushqimi i dobët i njerëzve krijonte kushte të favorshme për shum sëmundje siç janë: pellagra, majasili dhe sëmundje tjera. të cilat rregullisht kanë bâ kërdin nëpër shum vende tona.

Lufta e dytë bontore e bani që të mbetet mbrapa edhe mâ tepër. Janë rivendosë marrëdhanjet e çifçive, që kanë sundue deri në vjetin 1920. Pyjet janë pre pa mëshirë, çka ka shkaktue shrregullime n'ekuilibrin e të reshunave. Fondi i bagtive âsht gadi përgjymsue, dhe veglat, edhe pse primitive, me të cilat punohej toka, nuk janë përtrî. Investime nuk ka pasë fare. Përveç kësaj, me shpërnguljen përdhunuese të nji pjese të popullsis, zona të tana të disa katundeve kanë mbetë krejtsisht të papunueme e të braktisuna.

Vetëm mbas Luftës së dytë botnore bujqsis i kushtohet kujdes që ajo. simbas randsis së saj, e meriton. Çashtja agrare âsht zgjidhë plotsisht. Toka u âsht dhanë atyne që e punojnë. Janë formue disa prona të mëdha socialiste. ndër të cilat dallohet veçanisht pllantazhi i vneshtave dhe pemishteve të rinis në Landovicë. Kujdes i veçantë i âsht kushtue formimit të shërbimit shkencuer të duhun.

Në Pejë âsht themelue Instituti për hulumtimin shkencuer si themelatë shkencore komplekse, e cila ka këto ente: enti për lavërtarí me seksionin për shqyrtimin e farëve, enti për pemtarí e vneshtarí, enti për sigurimin e bimëve dhe enti për pedollogji e agrokimi.

Në Prizren punon enti për blegtori. Me qëllim që të përparojë lopa e kuqe e Metohis, në Gjakovë âsht formue nji seksion i veçantë për blegtorí, i cili merret me përparimin e lopëve dhe të derrave.

Në Prishtinë âsht formue instituti veterinar, i cili, përveç sukseseve tjera ka mbërrijtë me likuidue shum sëmundje tepër të randa (murtajën e shpezëve, murtajën e derrave etj.).

Përveç rezultateve tjera të shumta, entet tona shkencore dhe entet tjera kanë mbërrijtë me i studjue nga pikëpamja klimato-metereologjike të gjitha rejonet e Krahinës sonë. Njikohsisht janë studjue hollsisht edhe pellgjet e lumejve: Drinit të Bardhë, Lepencit, Sitnicës dhe Lllabit, e janë në hulumtim e sipër pellgjet e Moravës së Jugut.

Janë tue përfundue hulumtimet e hollsishme pedologjiko-agrokimike në mbarë Krahinën. Në këtë mëyrë, së shpejti do të mund të konstatohen të gjitha mundsit potenciale të tokës në lidhje me rritjen e rendimentit. Ma-

Vjelja e duhanit në Gilan

ndej janë vërtetue të gjitha mundsit e rritjes së shum bimëve të reja dhe mundsit e rritjes mâ intensive të bimëve të deritashme. Asht konstatue se në rejonin e Metohis veriore (Pejë) mund të rritet repa e sheqerit në nji sipërfaqe prej 3000 deri 6000 hektarësh, kurse orizi në rejonin e Metohis jugore (Prizren). Mandej tanë rejoni i Metohis âsht hulumtue përsa u përket mundsive të rritjes

së pemëve të ndryshme me kualitet të mirë. Në rejonet e Suharekës, Prizrenit e Pejës âsht pá se ka disa mija hektarë tokë të përshtatshme për rritjen e hardhive, lejthijave e arrave.

Në rejonin e Kosovës janë vërtetue mundsit e rritjes së kikirikave, repave të vojit dhe sojes, ndërsa në mbarë Kra hinën ka mundsi me mbjellë perime në nji sipërfaqe 12.000 hektarësh mâ të madhe se ajo e deritashmja. Pambuku, së bashku me bimët tjera tekstile mund të kultivohet në disa qinda hektarë.

Aanaliza dhe studimet e themelatave tona shkencore kanë tregue se sa ka mundsi edhe për përparimin e bletaris (apikulturës) në Krahinën tonë. Numri i zgjojeve mund të shtohet nga 19.406 në 39.489 bletë.

Numri i derrave, mbrenda disa vjetve, ka mundsi me u shtue për 312%, i deleve për 133%, i shpezëve për mâ 1000% e i gjedhëve për 25%.

Në lavërtari poashtu janë pá mundsi shtimi të rendimentit në nji hektar: grun për 250% e misër afër 350%.

Përveç kësaj, hulumtimet kanë tregue se sipërfaqja në Krahinën tonë mund të shtohet për mâ se 45 mijë hektarë, në të cilën do të mund të mbilleshin pllantazhe pemishtash e vneshtash shum të mira e fidane duhani.

Janë gjetë edhe mundsi jashtëzakonisht të mëdha për ujitje. Në Metohi, përveç sipërfaqeve që ujiten tash. mund të benifikohen edhe afër 7-8 mijë e në Kosovë mâ se 23.200 hektarë. Përveç kësaj, në rejonin e Kosovës ka mundsi thamjeje moçalesh në nji sipërfaqe prej 35.000 hektarësh tokë, që tash gjindet nën ujë.

Perioda prej 12 vjetësh mbas lufte ka dhanë veçanërisht rezultate të mira n'organizimin e shërbimit bujqsuer. Trembëdhetë fidanishte japin për çdo vjet 170 mijë fidane pemësh, e kanë mundsi me prodhue në vjet deri në nji gjymës milion fidane të llojit të mirë.

Prodhimi i kalemeve të hardhive âsht shtue për mâ se nji gjymës milioni e në vjetin e ardhshëm 1958 pritet prodhimi prej nji miliard e pesëqind mijë kalema hardhish.

N'ekonomín e ujnave janë formue gjashtë bashksi ujnash: në Pejë, Prizren, Gjakovë, Suharekë, Gjurakovc, Gilan.

Për herë të parë mbas çlirimit Krahina jonë ka fitue stacionin enologjik në Prizren e Pejë që kanë për detyrë me përparue prodhimin vneshtar. Në lidhje të ngushtë me këtë shërbim âsht formue edhe shërbimi i posaçëm antiperonosper në Prziren e Rahovec.

Poashtu, mbas çlirimit âsht themelue shërbimi modern i mbrojtjes së bimëve. Janë themelue shum stacione bujqsore me karakter kompleks me repartet për lavërtarí, zooteknik, mbrojtje të bimëve, për hulumtimin e tokëve e për pemtarí dhe vneshtarí.

Shërbimi veterinar âsht shtue për disa herë. Paralufte nuk ka pasë asnji stacion veterinar, ndërsa sot këta janë në të gjitha rrethet, përveç 25 ambulantave veterinare nëpër komune.

Numri i stacioneve meteorologjike âsht shtue në 80, janë themelue katër stacione sinoptike, e numri i stacioneve klimatike âsht shtue nga dy në dhetë.

Poashtu në këtë periodë janë themelue katër sipërmarrje farësh me gjashtë magazina, me çka janë sigurue kapacitetet themelore për përgatitjen e pastrimin e materialit të farëve.

Pranë organeve të pushtetit janë themelue sekretariatet për bujqsi e pylltari, të cilët kanë për detyrë inspektimin dhe kontrollimin në bujqsi. Nga ana tjetër, me qëllim unjisimi të lëvizjes kooperativiste, në secilin rreth egzistojnë lidhjet themelore të kooperativave bujqsore me lidhjet profesionale, e për Krahinën, Lidhja kooperativiste krahinore. Poashtu për Krahinën egziston edhe Dhoma bujqsore krahinore e cila gjithashtu, punon në përparimin e prodhimit bujqsuer.

Me formimin e themelatave shkencore e tjera, kujdes i njajtë i âsht kushtue njikohsisht edhe krijimit të kuadrit të nevojshëm profesional. Qysh në vjetin 1947 në Prishtinë âsht hapë Shkolla e mesme bujqsore, e cila ka dhanë tashmâ 472 maturanta. Në Prizren âsht hapë shkolla dyvjeçare për mjeshtra në bujqsi. Në këtë vjet âsht hapë në Prishtinë Shkolla bujqsore dyvjeçare, me rang të shkollës së mesme për aftsimin e kuadrave që kanë ndërpre shkollimin për shkak të luftës dhe të detyrëve në ndërtimin e vendit. Përveç kësaj, tash po bâhen përgatitjet për hapjen e Shko-

llës së mesme bujqsore në Pejë për aftisimin e kuadrave në pemtarí e vneshtarí.

Këshillat popullore e kolektivat, poashtu, u kanë dhanë bursa njij numri të madh studentash nëpër fakultetet e bujqsís-pylltarís, kështuqë sot në Krahinën tonë ka mâ se 450 eksperta bujqsorë. Para lufte në mbar Krahinën tonë kanë punue gjithsejt 39 agronoma e teknikë bujqsorë.

Me sigurimin e kuadrit profesional dhe me formimin e themelatave të cilat, në pjesën mâ të madhe, kanë studjue gjendjen dhe mundsít e bujqsis sonë, megjithse deri

Maqina shpërndase e plehut artificial në punë e sipër

tash, për shkak t'industrializimit të vendit, bujqsis nuk i âsht kushtue aq kujdes sa ka qenë e nevojshme, ajo prapseprap âsht zhvillue, gjâ që shihet mâ së miri nga pasqyra e degëve të saja të ndryshme.

Në bazë të njij statistike të vjetit 1939 mesatarisht në nji hektarë sipërfaqe toke pune janë përdorë gjithsejt 4.5 kilogram plehna artificiale. Mirëpo, te na, në vjetin 1946. janë përdorë në çdo hektar nga 21 kilogram plehna artificiale. Vetëm në mbjelljet pranverore të vjetit 1957

në çdo hektar tokë pune janë përdorë nga 32 kilogram plehna artificiale.

Poashtu âsht shtue mekanizimi. Në Krahinë punojnë 300 traktora. Parmenda tashmâ âsht qitë jashtë përdorimit, e numri i maqinave fshise âsht shtue nga 50, sa ka pasë në vjetin 1939, në 265 copë. Edhe mekanizimi tjetër po çfrytzohet shum mâ tepër, si: maqina vetëlidhse, korrse, shpërndase të barit, prese të barit, maqina të ndryshme mbjellse, maqinat shpërndase të plehut, selektorë dhe trierat. Në këtë vjet në fushat tona kanë fillue me punue edhe kombajnat e parë.

Para lufte âsht ndërtue i vetmi objekt për ujitje, kanali në jug të Pejës, dhe ky jo plotsisht. Kurse mbas çlirimit e deri tash janë ndërtue këto objekte:

— Asht tha tereni i Muzhevinës në nji sipërfaqe afër 350 hektarësh,

— Asht ndërtue kanali i Dobrushës në nji gjatsi tetë kilometrash, me anë të të cilit edhe 200 hektarë tjerë toke janë bâ me ujë,

— Ka përfundue faza e parë e ujitjes n'objektin e „Podrimes së Poshtme" në afër 400 hektarë tokë.

Me gjithë këto kanë kontribue që rendimenti mesatar i bimëve bujqsore âsht shtue mjaft, megjithse me të nuk mund të jemi të kënaqun aspak. Kjo gjâ shihet nga kjo tabelë:

Rendimenti mesatar për 1 hektar në vjetët

Kultura	1930/39	1947 51
Misri	10,1	11.5
Gruni	9,9	10.6
Elbi	9,8	11.7
Patatet	28,9	58.2
Grosha	9,2	11.9

Sukses sidomos i mirë âsht mbërrijtë në ndryshimin e shtrukturës së të mbjellunave. Para lufte duhani âsht mbjellë vetëm në disa qinda hektarë e sot në mâ se 2636 hektarë. Perimet para lufte mbilleshin në gjithsejt disa mijë hektarë, kurse sot mbillen në nji sipërfaqe prej mâ se 8.000 hektarësh.

Para luftës në Krahinën tonë nuk âsht përdorë aspak farë e llojit të mirë. Mirëpo, vetëm në vjetin 1957 kooperativat e pronat tona bujqsore kanë prodhue 2.634 tonelata grunë të farës së mirë dhe disa mija tonelata kulturash tjera bujqsore. Gjatë vjetve t'ardhshëm kooperativat tona dhe pronat bujqsore do të sigurojnë prodhimin e farës së llojit të mirë dhe me kualitet për mbarë nevojat e bujqsis sonë.

Në blegtori gjithashtu janë bâ ndryshime të mëdha. Si u tha mâ sipër, para lufte nuk ka egzistue asnji qendër e madhe për prodhimin e selekcionimin e materialit për shtim të racës së mirë. Sot egzistojnë 12 qendra për prodhimin e selekcionimin e kafshëve, përveç njij serije të tanë ekonomish të kooperativave bujqsore. Në përparimin e blegtoris, mandej punon edhe enti blegtoral në Prizren dhe pesë seksione zooteknike të stacioneve bujqsore.

Deri në fund të vjetit 1956 janë shpërnda mâ se 1000 lopë e dema për shtim dhe disa mijë derra e kafshë tjera të racës së mirë. Këto masa, me përpjekje të plotë të mâ se njiqind stacionesh ndërzimi dhe qendrash për ethjen artificiale me dheta punkte të vetat, kanë kontribue në mënyrë të ndiejshme në përmirsimin e përbamjes dhe të shtimit të fondit blegtoral.

Lëvizja e fondit blegtoral
në 000 copë

Vjeti	Kuaj		Lope		Dhen		Dera		Shpeze	
	copa	ind.	copa	ind.	copa	ind.	copa	ine.	copa	ind.
1938	29	100	189	100	400	100	30	100	506	100
1957	38	181	284	150	518	129	32	106	597	118

Ky sukses ka tepër randsi, por mundsit janë edhe mâ të mëdha. Në Krahinën tonë egzistojnë 103.713 hektarë kullosa ndër bjeshkë e 76.197 hektarë kullosa ndër rrafshe, në të cilat kullosin sot 518 mijë dele e 284 mijë krenë djedhë, numër ky që mund të dyfishohet. Mandej, mâ se 69 mijë hektarë livadhe në luginat e lumejve presin që të shndërrohen në livadhe artificiale me tërfojë e detelinë,

gjâ me të cilën do të krijohen mundsi të reja për përparimin e mâtejshëm të blegtoris.

Në lamin e pemtaris dhe vneshtaris janë çelë 870 hektarë vneshta pllantazhe e 400 hektarë pemishte të mëdha. Asht në plan që në vjetin1957 e 1958 të çelen edhe 720 hektarë vneshta, dhe 549 hektarë pemishte të reja. Ritmi i çeljes së vneshtave e pemishteve të reja në vjetët e ardhshëm do të jetë shum mâ i shpejtë, kështuqë pritet se deri në vjetin 1961 do të çilen edhe disa mija hektarë pemishte e vneshta. Për këtë qëllim janë formue sipërmarrje të posaçme në Rahovec, Prizren, Pejë, Gjakovë, Gilan e Prishtinë.

Mbas luftës janë ndërtue edhe tre podrume moderne të mëdha: në Rahovec me nji kapacitet 160 vagonash, në Landovicë 150 e në Suharekë 100 vagonash.

Në territorin e Krahinës sonë ka sot 4246 hektarë vneshta e 3542 hektarë pemishte. Në bazë t'analizave të tashme ka sipërfaqe të përshtatshme për çeljen edhe të 20 mijë hektarëve vneshta e të katër mijë hektarëve pemishte.

Përpjekjet e gjithanshme të pushtetit populluer dhe t'organeve të tij që pylltarija e Krahinës sonë të dali nga gjendja kaotike që âsht trashigue nga Jugosllavija e paraluftës dhe nga koha e okupacionit fashist, kanë pasë sukses të plotë. Kuptohet se përmirsimi i fondit pylltar ka mujtë me u pritë vetëm me zbatimin e masave të mirëmendueme ekonomike e biologjiko-teknike dhe tue sigurue mjetet materiale për zbatimin e tyne. Shërbimi ynë pylltar, me ndihmën e plotë të pushtetit, ka sigurue të gjitha këto kushte dhe pylltarija ka marrë rrugën e përparimit të dukshëm.

Në kohën prej 1946 deri me 1956 janë pyllzue 7.615 hektarë, janë pastrue 1745 hektarë pyje, e janë resurekcionue 14.408 hektarë pyje. Përveç kësaj, âsht ndalue kullosa në 37 mijë hektarë pyje e janë rregullue 5.600 hektarë pyje fishkllluese. Në këtë periodë janë përfshi në punimet kultivuese pyjore 70.398 hektarë pyje.

Nga objektet ndërtimore janë goditë shum rrugë për me çfrytzue „pyjet e pahapuna". Janë ndërtue gjithsejt afër 60 kilometra rrugë të forta për kalimin e kamionave

dhe nji numër i madh mjetesh për transport, siç janë olluqe të terun e me ujë, teleferike etj.

Edhe sa i përket ngritjes së ndërtesave të nalta âsht bâ mjaft, sidomos në kohën prej vjetit 1952. Pronat pyjore

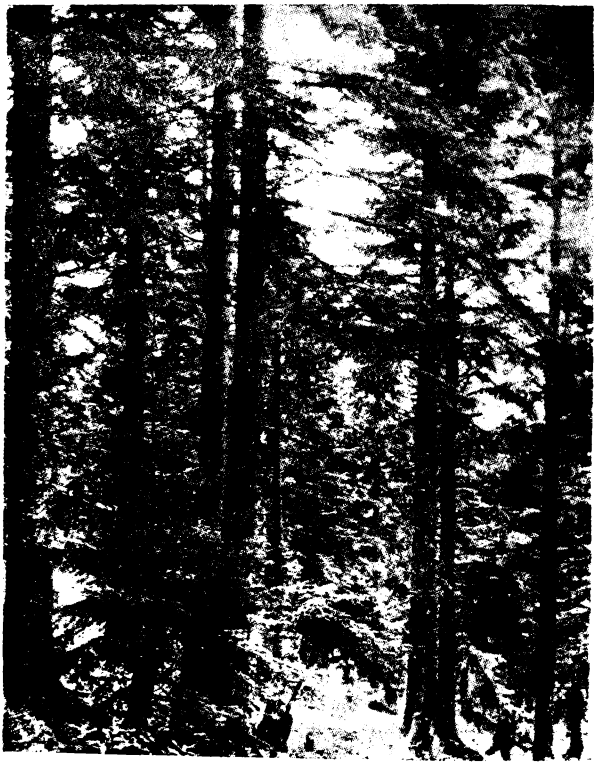

Pylli i Shkorobishtës „Struga"

kanë zgjidhë problemin e vendosjes së drejtorive me ngritjen e ndërtesave të veta në të gjitha qendrat e ish rretheve. Mandej, ka fillue ndërtimi i shtëpijave të rojeve pyjore dhe objekteve tjera të nevojshme.

Prej çlirimit e deri sot janë ndërtue gjithsejt 119 objekte të ndryshme në mes të të cilëve: 22 ndërtesa zyrash, gjashtë ndertesa banimi, mâ se 40 shtëpija rojesh pyjore, katër shtëpija gjuetije, gjashtë magazina e 36 shtalla.

Sidomos sukses i mirë âsht mbërrijtë n'organizimin e shërbimit pyjuer. Në Krahinën tonë sot kemi gjashtë prona pyjore, prona shembullore pyjore „Lipovica" dhe stacioni pyjuer shembulluer në Pejë, i cili merret me hulumtimin shkencuer të pylltaris.

Në Prishtinë punon vazhdimisht shkolla pyjore njivjeçare, e cila nxjerr për çdo vjet nga 30 roje pyjesh. Mbrenda nji kohe së shkurtë pritet themelimi i seksionit të posaçëm për luftën kundër erozionit dhe për rregullimin e vërshimeve.

Në teritorin e Krahinës sonë ka gjithsejt 448.060 hektarë pyje. Prej kësaj sipërfaqje kemi:

Pyje të ruejtuna	292.173 hektarë
Pyje të parritshme e të çfrytzueme shum	75.330 hektarë
Pyje të shkretnueme e prozhme	80.543 hektarë

Në periodën e ardhshme do të punohet në pyllzimin e mâtejshëm të zonave erozionike, tue i dhanë përparsi mâ tepër mbjelljes së drunit që rritet shpejt, gjâ që me paksimin e konsumimit të drunit dhe me bonifikimin e prozhmeve e pyjeve të vjetrueme, do të kontribuojë në shtimin e rendimentit pyjuer dhe në përparimin e mâtejshëm të pylltaris sonë.

INDUSTRIJA

Për shkak se para lufte ekonomija, sidomos industrija, ishin të pazhvillueme, nuk ka egzistue nevoja për ngritjen e hydro dhe termocentraleve. Tri hydrocentrale të vogla elektrike në Prizren, Pejë e Çeçevë afër Mitrovicës, mandej katër termocentrale të parandsishme në Prishtinë, Ferizaj, Gilan e Gjakovë, të cilat kanë shërbye vetëm për t'u dhanë dritë qyteteve si dhe termocentrali në „Trepçë", i cili i ka dhanë energji elektrike vetëm xeherores „Trepça", kanë qenë të vetmet objekte t'elekroekonomis. Në mbarë Krahinën nuk ishte ndërtue asnji kilometër largpërçuesash.

Vetëm mbas çlirimit, me fillimin e ndërtimit t'objekteve industriale, çfaqet nevoja me i sigurue industris energji elektrike.

Pa pasë kurrfarë studimesh të mâparshme të mundsive për ngritjen e hydrocentraleve dhe termocentraleve me kapacitet të madh, si dhe për mungesë mjetesh mâ të mëdha, filloi zgjidhja e pjesëshme e problemit të furnizimit të disa objekteve industriale të ndërtueme dhe të qyteteve me energji. Për këtë arsye në vjetët e parë të mbasluftës u ndërtuen nandë termocentrale të vogla në qendrat e atëhershme të rretheve, gjashtë termocentrale ndër xeherore dhe tetë centrale në sipërmarrjet tjera, të cilat tash, mbasi âsht zgjidhë çashtja e furnizimit me energji, e kanë pre punën.

Kjo gjendje sa i përket energjis elektrike, si në pikëpamje të sasis ashtu edhe të çmimeve âsht shprehë negativisht në zhvillimin e industris si tansi dhe të rejoneve të ndryshme në Krahinë, e sidomos n'industrin përpunuese,

e cila nuk ka mujtë me përballue shpenzimet e mëdha për ndërtimin e termocentraleve për nevojat vehtjake e as çmimet tepër të nalta t'energjis elektrike (çmimi i nji kilovati kalonte në disa vende shumën prej 100 dinarë).

Diçka mâ vonë filloi shqyrtimi i mundsis së çfrytzimit të fuqis s'ujnave për qëllime energjike si dhe shqyrtimi i mundsis për ngritjen e termocentraleve të mëdha. Paralelisht me këto punime âsht zgjanue termocentrali i „Trepçës" prej 6 në 13 megavatë. Diçka mâ vonë janë ndërtue:

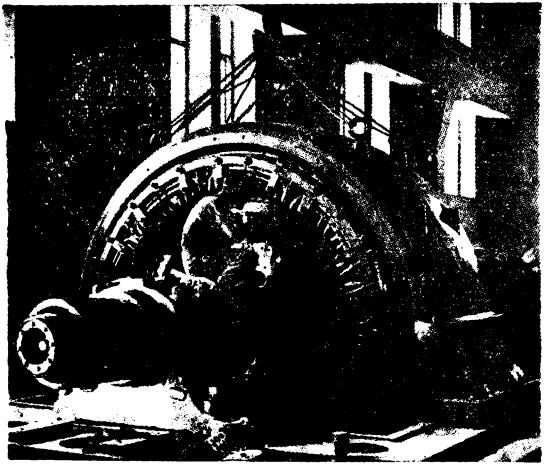

Montimi i gjeneratorit të parë në Kozhnjar

termocentrali „Kosova" prej 2,5, mandej hyndrocentralet „Kozhnjar" prej 6,5, „Istok" me 0,5 dhe „Dikanci" prej 1,2 megavatësh.

Paralelisht me ndërtimin e këtyne centraleve janë ngritë edhe largpërçuesat e nevojshëm në nji gjatsi prej 664 Km. dhe 70 trafostacione. Përveç kësaj janë ndërtue disa qinda kilometra të rrjetës me tension t'ultë dhe âsht elektrifikue nji numër i madh katundesh.

Përveç kësaj âsht vërtetue mundsija e ndërtimit të hydrocentraleve ekonomike „Rugovo", „Zhur" e „Visoki Deçani". Potenciali hydroenergjetik përbâhet prej 284 megavatësh, gjegjësisht 1,7% nga e gjithë fuqija teknikisht e çfrytzueshme e ujit të RFPJ. Potenciali i ujit në

HARTA ENERGJETIKE E KAKM

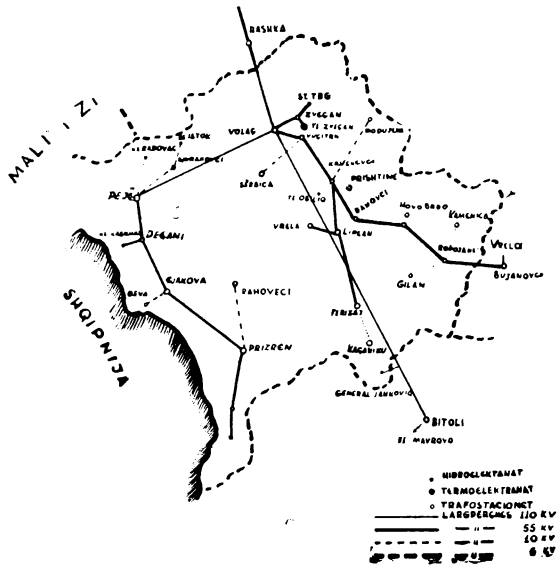

Krahinën tonë çfrytzohet sot me 3%, gjegjësisht 1. nerë mâ tepër se sa âsht çfrytzue para lufte.

Ndërtimi i mâtejshëm i hydrocentraleve në Metohi ka me qenë n'interesin e mbarë bashksis, e prandej edhe

ndërtimi i tyne do të mvaret nga nevojat dhe mundsit e përgjithshme jugosllave. Rentabiliteti sigurisht do të ketë randsi vendimtare me rastin e caktimit se cilat objekte do të fillojnë me u ndërtue mâ së pari.

Pasunija e rezervave të lignitit, shtimi i madh i nevojave për energji në Krahinën tonë dhe në RP të Maqedonis, japin mundsin e jashtëzakonshme për ndërtimin e termocentralit me kapacitet të madh, i cili do të çfrytzonte vetëm mbeturinat e thëngjillit. Tashmâ filloi ndërtimi i termocentralit prej 50 megavatësh n'Obiliq, i cili, kur të përfundojë, do të japë mundsi për zhvillimin e gjithanshëm t'industris në K. A. Kosovë-Metohis.

Largpërçuesat e enrgjis dhe trafostacionet e ndertue-me i kanë lidhë të gjitha vendet mâ të mëdha me elektrosistemin e RPS, me çka âsht sigurue gjithmonë çmimi unik i energjis dhe âsht dhanë mundsija e ngritjes s'objekteve industriale edhe në rejonet e mbrapambetuna ekonomikisht në Krahinë. Me këtë gjâ janë krijue njikohsisht edhe kushtet që me angazhimin e mjeteve investuese fare të vogla, të bâhet elektrifikimi i gjanë i katundeve

Me rekonstrukcionin e themeltë dhe me zgjanimin e xeheroreve të lignitit „Kosovo" âsht sigurue furnizimi i industris me landë djegse të nevojshme. Xeherorja âsht lidhë me hekurudhën normale, âsht ndërtue separacioni dhe âsht hapë galerija e re „Kosovo" dhe xeherorja „Krushevc". Poashtu xeheroret janë mekanizue.

Meqenëse mbas çlirimit xeherorja e lignitit „Kosovo" ka pasë kapacitet të vogël, ishte bâ çashtje furnizimi normal i termocentralit të xeherores „Trepça" me thëngjill kështu që xeherorja „Trepça" ka hapë xeheroren e lignitit „Sibovc", e cila e furnizoi për nji kohë me thëngjill. Mâ vonë xeherorja „Sibovc" qe mbyllë, por me konsumimin gjithnji mâ të madh të thëngjillit âsht dashtë të hapej përsëri.

Janë bâ përpjekje për hapjen e xeheroreve të lignitit në Sërbicë, Pejë, Babush, Bosc e Gjonaj, të cilat kishin karakter thjeshtë lokal. Por, deri tash prodhimi ka vazhdue vetëm në Sërbicë e Gjonaj, xeherore e cila filloi

punën para dy vjetësh, që të sigurohej thëngjilli për teritorin e Prizrenit dhe të paksohej kështu premja e drunit të zjarmit.

Përveç kësaj, janë bâ hulumtime shum të gjana për lignit në rejonin „Kosova" ku janë gjetë rezervat, mâ të mëdha të lignitit në RFPJ. Këto sasi kaq të mëdha ligniti bâjnë të mundshme ngritjen e termocentraleve të mëdha dhe zhvillimin e industris kimike në bazë të lignitit.

Tashmâ kanë fillue punimet për çeljen e punishtes së thëngjillit sipërfaqsuer me nji kapacitet vjetuer prej 1,000.000 tonelata lignit, e cila do ta pajisë me thëngjill termocentralin dhe në fillim, do t'i plotsojë nevojat e konsumit të gjanë.

Nevojat e mâtejshme për thëngjill do të kërkojnë hapjen e punishteve të reja si dhe zgjanimin e punishtes së fillueme sipërfaqsore në 2,500.000 tonelata lignit në vjet.

Derisa në vjetin 1939 janë prodhue 96.245 tonelata lignit, tash kapaciteti i xeherores âsht shtue në 630.000 tonelata në vjet, gjegjësisht âsht shtue për 6,5 herë në krahasim me gjendjen e paraluftës.

Tue qenë në duert e të huejve, eksploatimi i pasunive të Trepçës ka pasë karakter kolonial, sepse, për ta çfrytzue sa mâ shum, janë eksportue koncentratet. Prej fillimit të punës së xeherores, në vjetin 1929, e deri në vjetin 1940 nuk ka egzistue shkrijtorja, e cila — filloi punën shi para lufte. U ndërtue shkrijtorja me nji kapacitet prej 32.000 tonelatash plumbi të papunuem dhe rafinerija me kapacitet prej 18.000 tonelatash në vjet. Flotacioni ka pasë 4 mullij me kapacitet 2.400 tonelatash xehe në ditë.

Këto kapacitete të ndërtueme kështu i janë përgjegjë mirë si kapitalit të jashtëm, ashtu edhe okupatorit, i cili ka çfrytzue deri në maksimum pasunin e kësaj xeherorje, pa angazhue kurrfarë kapitali plotsues kështu që xeherorja në kohën e çlirimit u gjet në gjendje mjaft të vështirë.

Natyrisht, bashksija, ia hyni menjiherë zgjidhjes së problemit të kësaj xeherorje.

Asht hapë galerija e re në xeheroren „Stari Tërg". Me fillimin e punës së saj fuqija puntore u paksue bukur shum, janë lirue sasi të mëdha të xehes për gërmim,

âsht mundsue hapja e shpejtë dhe mâ ekonomike e horizonteve të reja, âsht shtue sigurija në punë dhe âsht bâ i mundshëm shtimi i kohës efektive të punës për nga nji orë në secilin ndërtim, çka ban të mundshme shtimin e efektit të punës dhe organizimin e saj. Me hapjen e

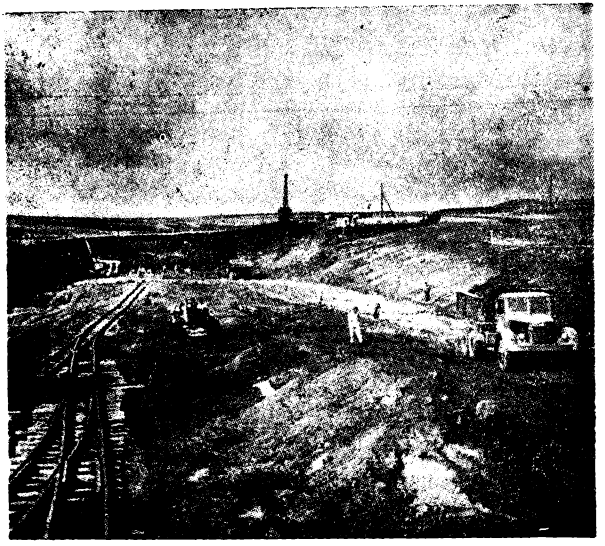

Punimet e para në gërmimin e thëngjillit të sipërfaqshëm

galeris së re, poashtu, janë përmirsue shum kushtet e punës në xeherore, pse galerija âsht edhe rrugë shum e mirë për rrymën e freskët t'ajrit.

Përveç kësaj, âsht hapë xeherorja e re „Mazhiq", e cila âsht lidhë me teleferik me stacionin e ngarkimit në Stari Tërg.

Në flotacion janë ndërtue dy mullij me nji kapacitet dituer 1.200 tonelatash. Të gjitha seksionet tjera janë

zgjanue 100%, kështu që kapaciteti i tashëm vjetuer i flotacionit âsht 1,220.000 tonelata të plumbit e cingut.

Në shkrijtore janë ndërtue 6 furra të reja të lugosuna, furra e naltë me përçuesen e saj dhe dy furra të vogla galerije, kështu që kapaciteti i 32.000 tonelatave të plumbit të papunuem âsht smadhue në 90.000 tonelata, dmth. gadi âsht trefishue.

Lëvizja e prodhimit t'energjis elektrike dhe të thëngjillit.

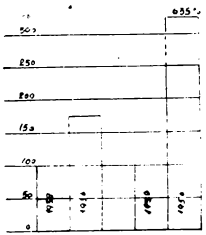

Në rafineri janë vû 7 kazana të rij dhe kështu âsht shtue kapaciteti prej 18.000 në 78.000 tonelata plumb të rafinuem. Asht ngritë furra e argjentit dhe elektroliza e tij.

Gjithashtu, âsht ndërtue edhe furra për nxjerrjen e plumbit të papunuem prej interprodukteve të rafineris.

Përveç këtyne, janë ndërtue nji seri objektesh tjera: puntorit e nevojshme; depozitat, laboratori, blloku sanitar i shkrijtores, banja në Stari Tërg, flotacioni, âsht rregullue oborri i fabrikës dhe vijat e komunikacionit në të.

Me këto zgjanime të sektorëve të ndryshëm âsht siguruе përpunimi i xehes së xeheroreve „Ajvalija", „Janjevo" e „Kopaonik", si dhe përpunimi i koncentrateve të xeheroreve „Novo Bërdo", „Rudnik", „Veliki Majdan", „Shupla Stena", „Lece" e „Zletovo".

Janë hapë xeherore të reja: Ajvalija, Janjeva, Novo Bërdo; âsht ndërtue flotacioni në Marevc, me të cilin âsht shtue mjaft baza e landëve të para. Mbas hapjes së këtyne xeheroreve kanë fillue punimet intenzive hulumtue-

se me qëllim që të gjinden shtresa të reja të xehes së plumbit e cingut. Këto punë, në vjetët e fundit, kanë dhanë rezultate të dukshme.

Janë zbulue rezerva xehesh në Kizhnicë në nji sasi prej afër 7,660.000 tonelata, e kjo âsht nji pasuni tepër e madhe plumbi e cingu për mbarë Jugosllavin. Punimet hulumtuese në këto xeherore tashmâ kanë marrë fund dhe në vjetin e ardhshëm pritet prodhimi prej 70.000 tonelatave xehe të plumbit e cingut.

Në periodën e ardhshme do të zgjidhet problemi i flotimit të xehes së vorfën, gjegjësisht parakoncentrimi i saj, gjâ me të cilën do të shtohet shum kapaciteti i xeherores.

Shpresa të mëdha na japin edhe rezervat e zbulueme të xehes së plumbit e cingut në Kporiq, 14 km larg stacionit hekurudhuer të Leposaviqit. Rezervat gjeologjike çmohen n'afër 10,000.000 tonelata. Në periodën e ardhshme priten punë serioze në përgatitjet për çeljen e kësaj xeherorje si përsa u përket punimeve në xeherore, ashtu edhe sa i përket zgjidhjes mâ të mirë të procesit teknologjik, tue pasë parasysh specificitetin e kësaj xeheje.

Përpunimi i llomit në „Trepçe" jep mundsin e prodhimit të 165.000 tonelatave pirotin, i cili do të jetë landë e parë shum e mirë për fabrikën e superfosfateve, që po ndërtohet dhe që do ta shtojë shum prodhimin e piritit, në bazë të të cilit mund të prodhohet squfri elementar. Me prodhimin e koncentratit të manganit, qoftë nga xehja e oligonitit, rezervat e së cilës në xeheroren Stari Tërg çmohen në mâ se 800.000 tonelata, ose nga llomet e Trepçes, vendi ynë do të lirohej nga importimi i manganit.

Gjatë ndërtimit të mbasluftës âsht zgjanue kapaciteti i xeherores së kromit në Devë, Brezovicë e Rahovec, dhe âsht ndërtue separacioni për përpunimin e xehes së klasës III në koncentrat të kromit, xehe ajo që përpara ka qenë vetëm depozitue.

Gjithashtu edhe në xeheroren „Golesh" janë bâ punime të gjana, sa që nuk mund të flitet për zgjanimin e saj, por për ndërtimin e njij xeherorje krejt të re. Për-

veç njij serije objektesh së ndërtueme, xeherorja âsht lidhë me hekurudhën me shina normal (Golesh—Bellaçevc), âsht ndërtue nji vendbanim i tanë, rruga. largpërçuesi i korrentit e objekte tjera.

Në vjetin 1946 janë prodhue 8.500 tonelata magnez të papërpunuem, kurse në vjetin 1956—67.450 tonelata. Domethanë, prodhimi âsht shtue për afër tetë herë. Po në këtë periodë prodhimi i magnezit të pjekun âsht shtue për 6,5 herë.

Prodhimi i çimentos dhe i magnezitit

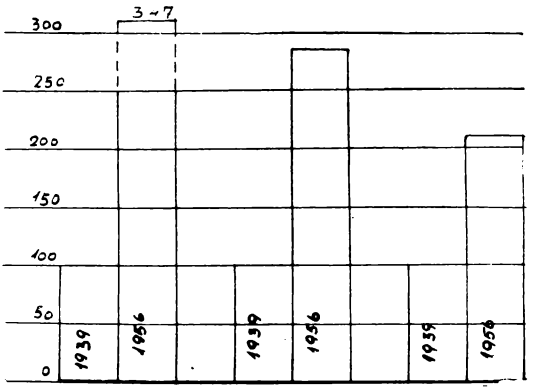

Janë shpenzue mjete të shumta për zgjanimin e fabrikës së çimentos „Shar" në Gjeneral Jankoviq, kapaciteti vjetuer i së cilës âsht sot 150.000 tonelata. Nëqoftëse krahasojmë prodhimin e fabrikës së çimentos „Shar" në vjetin 1946, kur ka qenë 11.334 tonelata, me kapacitetin

e ndërtuem, shofim se ajo tash mundet me prodhue çement për mâ se 13 herë mâ shum.

Me përfundimin e fabrikës së superfosfatit në Mitrovicë, do të ja fillojë punës sipërmarrja e parë e madhe e industris kimike me nji kapacitet prej 250.000 tonelata plehnash artificiale.

Tekembramja, kushtet për zhvillimin e industris kimike te na janë tepër të favorshme, si përsa i përket bazës së landës së parë, ashtu edhe sa i përket paksimit të deficitit në prodhimet në kuadrin e proporcioneve fede-

Fabrika e çimentos „S har" në Gjeneral Jankoviq

rative e republikane. Për këtë arsye, parashihet që, në bazë të lignitit, të ndërtohet fabrika e azotit me gasifikimin, mandej fabrika e prodhimit të gjymëskoksit dhe industris tjetër kimike.

Shtresat e krypës së kaliumit afër Gilanit kanë randsi veçanisht të madhe për bujqsi, si landë e parë për prodhimin e plehnave të kaliumit.

Ka mundsi edhe për prodhimin e tutkallit, sapunit, pluhnit t'eshtnave, ngjyrave të plumbit, krypnave t'argjendit e të bizmutit, mjeteve për mbrojtjen e bimëve, të taninit në bazë të shkembjes, të kalcium-karbitit dhe të kalcium cianamidit, për me plotsue prodhimin e plehnave artificiale.

Disa furra primitive për prodhimin e tjegullave, tullave e gëlqeres, të cilat i kemi trashëgue mbas çlirimit të

Prodhimi i xehes së kromit në 1939 dhe 1956

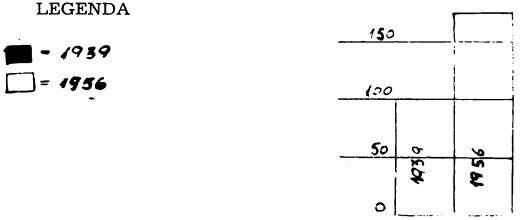

vendit, nuk mund të numrohen n'industrin e materialit ndërtimuer. Kjo industri âsht dashtë të krijohej rishtas. Asht çmue drejt randsija e kësaj dege dhe, pra, janë investue në të afër nji miliard dinarë. Janë hapë gjashtë majdane për nxjerrjen e gurëve, âsht çfrytzue prodhimi i gurëve katrorë, âsht ndërtue furra industriale e gëlqeres me kapacitet 11.000 tonelatash, janë ndërtue pesë fabrika tullash e tjegullash, âsht bâ rikonstruktimi i nandë fabrikave tullash e tjegullash dhe ka fillue ngritja e objekteve krej të reja, pse çka ka egzistue ka qenë aq e pakët e primitive, sa nuk ka pasë se çka të rikonstruktohet.

Deri në vjetin 1939 janë prodhue 770.000 tulla e 2,225.000 tjegulla, tash kemi kapacitete për prodhimin e 29,000.000 copë tullave e 10,400.000 tjegullave.

Në vjetin 1956 janë prodhue 23 herë mâ tepër tulla e tri herë mâ tepër tjegulla se sa në vjetin 1939.

Sharrat në Pejë e Mitrovicë janë rikonstruktue e âsht ndërtue sharra e re në Ferizaj për gdhendjen e ahut. Në periodën kur kanë qenë mâ të nevojshme devizat për blemjen e pajimeve për industrin ato kanë krye detyrë shum të randsishme.

Prodhimi i tullave dhe tjegullave

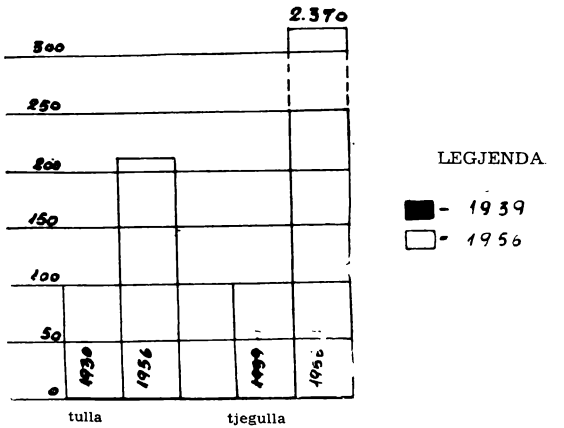

Akcioni për ngritjen e 10 sharrave të vogla, të cilat nuk kanë shfrytzue mjaft racionalisht landët, nuk janë tregue të dobishme, dhe, pra, nji numër i madh sosh kanë pré punën.

Asht ndërtue fabrika e mobiljeve në Ferizaj, e cila, me kualitetin e prodhimeve të veta, ka zanë vend mjaft të mirë në tregun e mbrendshëm e të jashtëm. Përveç kësaj, ka përfundue ndërtimi i fabrikës së pllakave shper e panel në Mitrovicë. Përveç këtyne objekteve, janë ndër-

tue edhe 10 puntorí zdrukthtare, e tash parashihet ndërtimi i fabrikës së pllakave iver në Pejë dhe i fabrikës së mobiljeve të përkuluna (lakueme) në Ferizaj.

Fabrika e re e pambukut „Kosovka" në Prishtinë me kapacitet prej 2.700 tonelatąsh tjerrje pambuku (me 22.000 boshta), i përket pajisjes teknike, hyn në radhën e tjerrtoreve mâ moderne të vendit. Për ndërtimin e saj janë shpenzue 1.767,000.000 dinarë.

Në këtë tjerrtore janë marrë në punë 650 puntorë, kryesisht femna. Tash po bâhet rikonstruktimi për me shtue edhe 2.200 boshta. Së shpejti do fillojë edhe zgjanimi i mâtejshëm i tjerrtores edhe për 10.000 boshta të rij. Ky kolektiv i ri tashmâ âsht afirmue me kualitetin e tjerrjeve të tij dhe numrohet në radhën e kolektivave mâ të mirë të këtij lloji në vendin tonë.

Parashihet që së shpejti industrija tekstile do të ketë edhe disa objekte të reja. Këto janë maqina endse e mëndafshit artificial në Prizren dhe tjerrtorja e pambukut të lënuerun në Gjakovë.

Përveç dy puntori lëkurash, të cilat kanë përpunue joracionalisht dhe në mënyrë primitive, lëkurat e vogla dhe të disa kooperativave këputctare, deri tash nuk kemi pasë asnji sipërmarrje industriale n'industrin e lëkurave e të këpucëve. Por, para njij kohe së shkurtë ka fillue në Pejë ndërtimi i kombinatit të madh të lëkurave, i cili do të përbâhet prej disa fabrikash: për lëkurat e vogla me kapacitet 300 tonelatash, për lëkura të mëdha me kapacitet 450 tonelatash për tutkall, e mandej do të ndërtohet fabrika e këpucëve me kapacitet 700.000 palë këpucë në vjet, e disa puntori. Përveç këtyne fabrikave, kombinati mâ vonë do të kompletohet edhe me fabrikën e shtrojeve, me degën për qethjen e leshit dhe me puntorín e prodhimit të qylymave. Në këtë mënyrë vlefta e prodhimit të këtij kombinati do të kalojë shumën prej tre miliard dinarësh, e do të hyjnë në punë afër njimijë puntorë.

Industrija ushqimore deri në kohën e luftës, në teritorin e K. A. të Kosovë-Metohis, megjithse baza e landës së parë ka dhanë ma shum mundsí, ka qenë përfaqsue vetëm me 5 mullij me kapacitet të vogël me instalime të vjetrueme.

Mbas lufte ka fillue zgjanimi i kësaj dege industriale. Janë ngritë mullij të rij në Fushë-Kosovë me kapacitet 40t/24 orë dhe në Gilan e Sërbicë me kapacitete nga 20t/24 orë, kurse në mullijt e vjetër âsht bâ modernizimi i pajimeve.

Përveç kësaj, janë ndërtue edhe disa objekte të reja të mëdha. Asht ngritë fabrika e vojit me kapacitet përpunimi 10.000 tonelatash luledielli, me çka âsht përballue, në pjesën mâ të madhe, konsumimi mjaft i naltë i këtij artikulli në krahinën tonë, gjâ e cila pasqyron pozitivisht edhe prodhimin e bimëve me përmbajtje voji.

Asht ndërtue thertorja moderne industriale me frigorifer me karakter eksportues. Kapaciteti vjetuer i thertores âsht 3.592 tonelata, e frigoriferi 8.572 tonelata. Ky

Të bluemit më 1939 dhe 1956

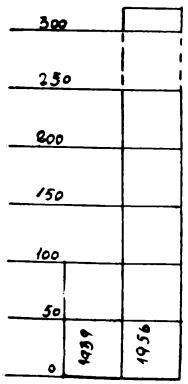

LEGJENDA

■ = 1939.

□ = 1956

objekt ka randsi të posaçme për stimulizimin e prodhimit në blegtorí e perimtarí, e do të bâjë të mundshëm edhe shtimin e efektit të devizave nga ky teritor.

Tash së fundi âsht vû në lëvizje edhe fabrika e përpunimit të pemëve e perimeve në Prizren me kapacitet 1.500 tonelatash, e cila do të kontribuojë në përmirsimin

e mâtejshëm të furnizimit të konsumuesve dhe do të stimulojë prodhimin e pemëve dhe të perimeve.

Në Fushë Kosovë ka fillue ndërtimi i fabrikës për përmirsimin e misrit me kapacitet 27.000 tonelatash me fabrikën e ushqimit të kafshëve me kapacitet 20.000 tonelatash.

Mandej, âsht në përgatitje e sipër ndërtimi i fabrikës për prodhimin e yndyrnave të bimëve (hidrirnicës) pranë fabrikës së vojit në Ferizaj me kapacitet 1.200 tonelatash. Gjithashtu, po bâhen përgatitje për ndërtimin e fabrikës për përpunimin e pemëve dhe perimeve në Pejë me kapacitet prej 3.000 tonelatash dhe po zgjanohet fabrika e pemëve dhe perimeve në Prizren edhe për 1.500 tonelata.

Së shpejti do të fillojë edhe ndërtimi i fabrikës së brumnave në Fushë — Kosovë në kuadrin e kombinatit ushqimuer. Ajo do të përmbushë nevojat e konsumuesve në teritorin e K. A. të Kosovë-Metohis, në këto prodhime sot tepër të kërkueme.

Në magazinën e duhanit në Gjakovë

Fabrika e sheqerit, ndërtimi i së cilës do të bâhet, posa të fitohet prodhimi i panxharit të shéqerit, me kapacitet 16.600 tonelatash, me fabrikën e birrës, e cila, pcashtu do të ndërtohet për së shpejti, do të plotsojnë prodhimin e kësaj dege edhe me artikujt, siç janë sheqeri e birra.

Politika e përparshme e padrejtë në lidhje me arsimin e popullit në Kosovë-Metohi ka pasë bâ të pamundshëm zhvillimin e industris grafike. Mbas çlirimit, për me u plotsue nevojat mâ elementare, u muerën shum masa për sigurimin e mjeteve të domosdoshme teknike për me përmbushë ato nevoja. Nuk janë bâ përpjekje, që të ndërtohej nji shtypshkrojë, e cila do të plotsonte të gjitha nevojat e Krahinës, por u bâ orientimi për me sigurue që të bâhet e mundshme publikimi i të gjitha atyne gjanave, të cilat nuk mund të shtypen në shtypshkronja tjera ku pat sukses të plotë.

Industrija e duhanit âsht nji ndër degët mâ të reja, e cila në vjetët e fundit po zhvillohet me të shpejtë. Para lufte duhani mbillej vetëm në rrethin e Gilanit. Nga vjeti 1951 filloi aktiviteti për mbjelljen e kësaj kulture. Me luftimin e tentativave që mbjellja e duhanit të mbahet në mënyrë monopoliste, u kalue në shqyrtimin e kushteve të natyrës për mbjelljen e duhanit në mbarë Krahinën. Tue pasë parasysh se prodhimi i duhanit kërkon nji fuqi të madhe puntore në katund, nga fillimi i mbjelljes e deri në dorzimin e duhanit, nevojiten afër 600 ditë pune dhe me pasë shum prona bujqsore të vogla dhe nji popullsi të madhe agrare, i kushtohet kujdes gjithnji mâ i madh prodhimit të duhanit. Dhe mbrenda njij kohe mâ të shkurtë pritet nji shtim i madh i prodhimit. Për këtë arsye Enti për fermentim ka ndërtue magazina në Gilan, Mitrovicë e Gjakovë. Tash po ngrihet magazina me Entin fermentues në Prizren. Në perspektivën e afërme parashihet ndërtimi edhe i tri magazinave të duhanit në Gilan, 2 në Prizren e nga nji në Gjakovë, Ferizaj e Mitrovicë. Poashtu pak mâ vonë do të ndërtohet fabrika e cigareve në Gilan.

Me rejonizimin e duhanit, me përgatitjen e agroteknikës së drejtë, me të mësuemit e prodhuesave, me

stabilizimin e prodhuesve të duhanit, kryesisht familjeve me antarë të shumtë dhe me prona të vogla, me sigurimin e sasive të mëdha të fidaneve, që i përgjigjen tokës, dhe me masa tjera, do të kontribuohet në nji shkallë mâ të naltë të kësaj dege ekonomike.

LISTA E PRODHIMEVE TË REJA

Emni	Prodhimi më 1956	
Ari	kg	272
Koncentrat kromi	t	6.020
Klorid cingu	t	98
Magnezit i bluem	t	1.372
Gëlqere	t	9.151
Gurë kubik dhe gurë kajash	000 k	480
Gurë	m^3	38.548
Blloqe mermeri	m^3	102
Pllaka mermeri	m^2	1.099
Mermer i bluem	t	1.351
Pllaka furniri	m^3	1.184
Amballazhë	m^3	1.482
Mobilje	000 d	105.401
Shtëpija, baraka dhe pjesë	m^3	300
Mbështjellse	m^3	24.801
Dru hapsine	d. m.	75.906
Thëngjill druni	t	295
Fije pambuku	t	719
Voj teknik	t	33
Saçma	t	1.248
Shërbime grafike	000 d.	204.802
Duhan i fermentuem	t	1.815
Pllaka taroliti	m^3	21.361

INVESTIMET N'INDUSTRI PREJ 1947—1955
SIMBAS ÇMIMEVE TË VJETIT 1956

DEGËT

D E G Ë T	Gjithsejt në milion dinarë	% Pjesëmarrja e degëve
Industrija dhe xehtarija	33.258	100
Elektroindustrija	2.740	8,2
Prodhimi i thëngjillit	2.676	14,1
Prodhimi dhe përpunimi i metaloideve (jometalet)	4.663	14,1
Metalurgjija e metaleve tingluese	17.642	52,9
Industrija e materialit ndërtimuer	1.080	3,3
Industrija e drunit	595	1,9
Industrija e tekstilit	2.213	6,7
Industrija e ushqimit	1.350	4.1
Industrija e duhanit	134	0,4
Industrija e duhanit	165	0,5

KOMUNIKACIONI

Pozita gjeografo-komunikative e Kosovë-Metohis âsht shum e favorshme. Shkenctari ynë i njoftun, Dr. Jovan Cvijiq, pllajën kosovare, përveç pjesës ujse të Preshevës e Kumanovës, e ka numrue si thelbin e komunikacionit të Siujdhesës Ballkanike.

Për shkak të kësaj pozite, nëpër teritorin e Kosovë-Metohis qysh në të kaluemen e lashtë kanë kalue rrugë komunikacioni, të cilat kanë lidhë pjesën e mesme të Siujdhesës Ballkanike me bregdetin juguer t'Adriatikut.

Sundimi shumshekulluer turk në këtë zonë (sidomos në shekullin 19, kur kapitalizmi ekspansiv filloi ndërtimin e gjanë të hekurudhëve e rrugëve, edhe kjo Krahinë ka qenë pjesë periferike e perandoris në shkatrrim e sipër) ka ndikue vendimtarisht që të mos zhvillohet as rrjeta e komunikacionit, me të cilën Kosova e Metohija u bâ pjesë e Jugosllavis. Në vjetin 1918 në zonën e Krahinës ka qenë vetëm hekurudha Shkup-Mitrovicë. Rrjeta e rrugëve ka qenë fare e pazhvillueme.

Në periodën në mes të dy luftave botnore, prej vjetit 1918 deri më 1941, Jugosllavija kapitaliste, për me çfrytzue xehet, pyjet dhe mundsit bujqsore të Krahinës si bazë të landës parë, si dhe për shkak arsyenash strategjike ushtarake të borgjezis sërbomadhe, dhe krejt në kundërshtim me politikën e lanjes mbasdore të zhvillimit të përgjithshëm ekonomik, ka bâ përpjekje të shumta për ndërtimin e rrjetës së komunikacionit.

N'at periodë, prej njizet vjetësh, janë ndërtue hekurudhat Kralevë-Mitrovicë e Prishtinë-Pejë dhe ka fillue ndërtimi i hekurudhës Kurshumli—Prishtinë.

Nga udhët e komunikacionit automobilistik janë ndërtue rrugët Pejë-Andrejevicë, Pejë-Mitrovicë, Mitrovicë-Kralevë dhe janë rikonstruktue rrugët Ferizaj—Shkup, Shtimje-Suharekë, Gilan-Bujanovc e disa tjera

Këto ndërtime komunikacioni ndërmjet dy luftave

Modernizimi i rrugës Pejë — Prizren

botnore, prapseprap nuk kanë mujtë me ndryshue rrajsisht pamjen e komunikacionit të Krahinës sonë. Ajo mbeti gjithnji nji nga zonat e mbrapambetuna përkah komunikacioni në vendin tonë.

Shkatrrimet që i bani komunikacionit okupatori gjerman, gjatë Luftës së dytë botnore, qenë tepër të mëdha. Okupatori shkatrroi gadi krejt rrugët e hekurudhat. Me rastin e çlirimit çdo komunikacion, rrugësh hekurudhash ka qenë plotsisht i paralizuem, si mbrenda në Krahinë, ashtu përsa u përket lidhjeve me zonat fqijë të vendit.

Në hekurudha janë shkatrrue gadi të gjitha urat, e pjesët tjera mâ të ndieshme të tyne: pendat e mëdha dhe skalitjet, dhe të gjitha instalimet nëpër stacione. Nyja hekurudhore Fushë-Kosovë ka qenë zhdukë plotsisht. Okupatori ka shkatrrue bile edhe objektet në hekurudhën e papërfundueme Prishtinë-Kurshumli.

Nëpër rrugë janë shkatrrue, vetëm ura të mëdha në nji gjatsi prej afër 660 m., e mure forcuese afër 7.000 m^3. Përveç kësaj, për shkak të përdorimit të tepruem dhe mesmeremetimit, janë bâ plotsisht të papërdorshme afër 400 Km rrugë komunikacioni.

Për shkak të trashëgimit të njij komunikacioni të këtillë, në perioden prej 1945-1947 janë bâ përpjekjet mâ të mëdha në rindërtimin dhe aftsimin e komunikacionit përgjithsisht. Me dheta mija njerëz punuesa të Kosovë-Metohi, e sidomos rinija, kanë marrë pjesë në kët rindërtim të gjanë të komunikacionit. Këto akcione pune të mëdha, në të cilat kanë marrë pjesë njisoj Shqiptarët, Sërbët, Malazezët dhe Turqit, kanë qenë njikohsisht edhe farktoret e para masovike të vllaznimit e bashkimit të të gjithë popujve, që jetojnë në Krahinën tonë.

Mbas rindërtimit filluen punime të mëdha në zhvillimin e mâtejshëm të rrjetës së komunikacionit.

U ndërtuen hekurudha me shina normalë në nji gjatsi prej 76 Km. dhe filloi ndërtimi i hekurudhës Metohija-Prizren me nji gjatsí prej 60 Km. Poashtu u ndërtuen edhe 159 Km. rrugë krejt të reja. Përveç kësaj, janë rindërtue rrugë të vjetra me nji gjatsi prej 400 Km.

Ndër rrugët e ndërtueme të reja, për shkak të hapjes së mundsive ekonomike e turistike dhe për shkak të lidhjes mâ të mirë me zonat përpara fare t'izolueme kanë randsi të veçantë rrugët Prizren-Shtërpcë-Ferizaj dhe Kaçanik-Tetovë.

Pozita e favorshme gjeografo-komunikuese e Krahinës sonë, zhvillimi i saj i shpejtë ekonomik dhe mundsit e shtueme të Federatës me investue në komunikacion, do të bâjë të mundshme ndërtimin perspektiv të parapamë të rrjetës së rrugëve dhe hekurudhëve dhe do të realizohen të gjitha mundsit në lidhje me komunikacionin. Me realizimin e këtij plani të ndërtimit të hekurudhëve e rrugëve, në perioden e ardhshme afër njizet vjeçare, komunikacioni do të zhvillohet plotsisht dhe Krahina jonë do të bâhet nji ndër pjesët mâ të zhvillueme përkah komunikacioni në Jugosllavi. Me këtë gjâ do të bâhet i mundun shfrytzimi i mâtejshëm i potencialit të madh ekonomik.

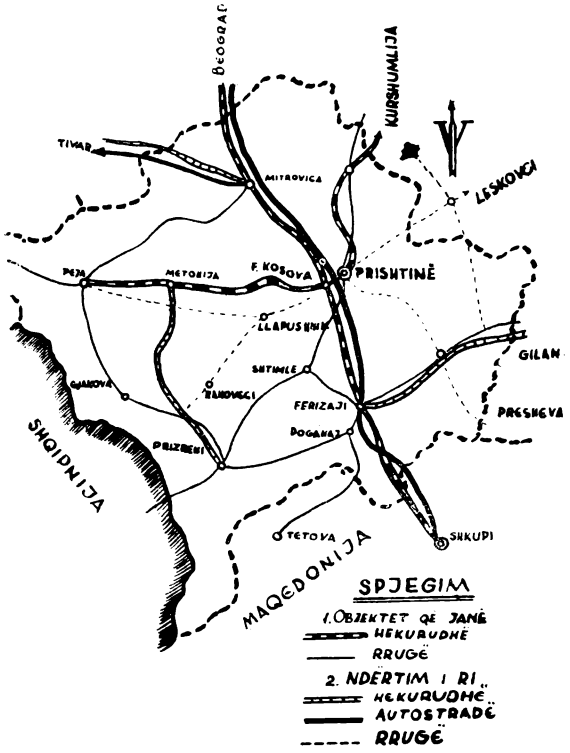

Rrjeta perspektive e hekurudhave dhe rrugave

TREGTIJA, HOTELJERIJA E TURIZMI

Zhvillimi ekonomik shum intenziv i Krahinës Autonome të Kosovë-Metohis në vjetët e mbasluftës i shprehun në shtimin e aktivitetin të përgjithshëm ekonomik, âsht pasqyrue mâ së shumti edhe në smadhimin e qarkullimit bashkë me forcimin e bazës materiale të tregtis dhe tregjeve përgjithsisht.

Qarkullimi i mallnave âsht shtue për çdo vjet mâ tepër dhe asortimenti i tyne i përmush nevojat, si ato personale, ashtu edhe ato shtëpijake. Janë mbërrijtë rezultate të randsishme edhe përsa i përket organizimit mâ të mirë të rrjetës tregtare. Në vend të dyqaneve e qepengave të përparshme të vogla, që kanë qenë me shumicë para lufte, sot kemi dyqane moderne të furnizueme me pajimet e nevojshme dhe me personel profesional shum mâ të favorshëm.

Për me pá mâ lehtë përparimin e bamë në tregti mbas lufte, na flasin mâ së miri këto shënime karakteristike:

Në vjetin 1939 ka pasë mâ së shumti dyqane të vogla, në të cilat ka punue kryesisht vetë pronari. Mirëpo, sot kemi me shumicë dyqane moderne të mëdha, në të cilat punojnë mesatarisht nga tre puntorë tregtije. Përveç kësaj, tash kemi shum mâ tepër sipërmarrje të specializueme.

Simbas shënimeve mâ të reja, në Krahinën tonë ka 73 sipërmarrje tregtare me 1186 dyqane.

Asht e qartë se të gjitha këto sipërmarrje e dyqane përfaqsojnë pasunin e përgjithshme shoqnore. Në to punojnë 2.500 puntorë e 1050 nëpunsa.

Edhe qarkullimi me pakicë në tregti po shtohet për çdo vjet mâ tepër. Kjo gjâ shihet mâ së miri nga këto shënime:

Vjeti	Qarkullimi	Indeksi
1953	8.938	100%
1954	10.176	114%
1955	10.010	124%
1956	12.052	133%

Përveç shtimit të qarkullimit, konsumuesat për çdo vjet kanë me zgjedhë gjithnji mâ tepër prodhime. Konsumuesat mundën me i përmbushë nevojat e veta gjithmonë dhe me realizue t'ardhunat e veta, që rezultojnë nga shtimi i aktivitetit të përgjithshëm ekonomik. Për këtë gjâ na flet mâ së miri qarkullimi i këtyne prodhimeve:

Emni i prodhimeve	masa	Vjeti 1953,	1954,	1955,	1956
Prodhimet e tekstilit	milj. din.	2.255	2.480	2.767	2.886
Pëlhura pambuku	000 met.	2.074	2.579	2.656	2.667
Sheqeri	tonelata	2.739	2.893	3.060	3.503
Prodhime lëkurash e gome	milj. din.	390	465	511	554

Prej çlirimit e deri në vjetin 1955, në tregti janë investue mâ se nji miliard e 700 miliona dinarë.

Shtimi i shpejtë i popullsis ndër qytetet e qendra industriale kërkon zgjanimin e mâtejshëm të rrjetës tregtare, pajisjen e saj mâ të mirë teknike, sidomos përsa i përket frigoriferave, mâ shum lokale për depozita e ruejtjeje prodhimesh, mâ shum mjete transporti e aftsim të mâtejshëm të kuadrave.

Me të vërtetë, për me mujtë rrjeta tregtare me plotsue nevojat gjithnji mâ të mëdha të konsumuesve, bashksija edhe deri tash ka përmbushë të gjitha kushtet e nevojshme për aftsimin profesional të njerëzve që pu-

nojnë në tregti. Për këtë qëllim deri tash janë organizue shum seminare e kurse për çashtje komerciale, kontabiliteti e tjera. Përveç kësaj, ndër shkollat e nxansave n'ekonomi âsht përfshi nji numër mjaft i madh të rejash e të rijsh, të cilët përgatiten për tregti. Në vjetin e kaluem ka pasë në shkolla 177 nxansa për tregti, e në vjetin shkolluer të përparshëm afër 300, çka përfaqson nji burim të fortë kuadri të rij, profesional e t'aftë për tregtin e Krahinës sonë.

Gjithashtu, me dhanjen bursa, po bâhen përpjekje që të sigurohet edhe kuadri i nevojshëm me shkollë të mesme e me fakultet. Para lufte veprimtarija e hoteleve në teritorin e Kosovës e Metohis ka pasë thjeshtë karakter të vogël pronsuer. Ka pasë me shumicë pijetore të vogla, kuzhina popullore, hane e kafehane të vogla, në të cilat pronarët përbâjshin tanë personelin.

Sot në Kosovë e Metohi, me gjithse gjendja nuk âsht ende e kënaqshme, ka mâ shum hotele moderne, restaurante hygjenike, byfena e bahçe të rregullueme.

Në fillim të vjetit 1957 rrjeta e objekteve hoteljere dukej kështu: hotele e bujtina ka pasë 33, restaurante 59, kafe e byfena 68, kuzhina popullore e kafe allaturka 33.

Gjatë vjetit të kaluem hoteljerija e Krahinës sonë ka pasë 953 shtretën, e kanë qenë në punë 935 puntorë hoteljerë.

Qarkullimi kapte shumën prej 750 milion dinarësh.

Vlen me përmendë se edhe në këtë degë po bâhet aftsimi i kuadrit profesional me plan e sistematik. Gjatë disa vjetve të fundit afër 300 puntorë hoteljerë kanë fitue dijen plotsuese profesionale, kurse ndjekin shkollën hoteljere në Pejë afër njiqind nxansa.

Siç shihet nga këto shënime, hoteljerija në periodën e kalueme ka bâ nji përparim relativisht të dukshëm, si përkah numri i objekteve të ngrituna, ashtu edhe përkah shërbimi shum i madh kultural ndaj mysafirve. Por, tash po bâhen përpjekje të mâtejshme edhe mâ serioze që të zhvillohet e të përparojë mâ shum kjo degë ekonomike. Para së gjithash, pritet ndërtimi i hoteleve të reja moderne në të gjitha qendrat e mëdha të komunikacionit. Mandej pritet ngritja e hoteleve në shum vende klimatike e turistike, me të cilat Krahina jonë âsht e pasun.

Përveç kësaj, qysh sivjet do të fillojë blemja e pajimeve moderne për hotele dhe e aparateve për përgatitjen e ushqimeve dhe pijeve, për nji numër të madh objektesh hoteljere të tashme.

Gjatë 12 vjetve të fundit edhe turizmi ka përparue shum. Me të vërtetë, këtij i ka ndihmue pozita gjeografike e Krahinës sonë dhe pasunija shum e madhe e bukurive natyrore dhe përmendoret historike. Nëpër Krahinën tonë kalojnë disa komunikacione mâ me randsi të Siujdhe-

Skijimi në malin Shar

sës Ballkanike në vendin tonë. Këto janë hekurudha Beograd—Shkup e rrugët Athinë—Dubrovnik e Nish—Titograd.

Ndër bukurit natyrore âsht tërhjekë, sidomos Mali Shar me vise të famshme skijimi, të cilat në shum vende janë deri në 15 kilometra të gjata, e që në vjetët e fundit gjatë stinës dimnore âsht nji nga vendtubimet mâ të kandshme të skijatorëve tanë. Gjatë verës Mali Shar, me natyrën e vet të pasun e të shumllojshme, u jep nji kënaqsi të rrallë gjithë alpinistave e gjithkujt që don natyrën e bukur e të thjeshtë. Randsi të njajtë kanë edhe Bjeshkët e Nemuna me majet e shumta, por që kanë po-

ashtu mjaft terene të përshtatshme për skijatorë. Gryka e Rugovës me shkrepat e naltë i jep kalimtarit motive të thjeshta e kënaqsi të posaçme. Kjo grykë përbân nji gjâ të rallë. Përveç kësaj, Krahina jonë ka edhe shum banja të ndryshme e ujna minerale, siç janë Banja e Pejës, Banjska afër Mitrovicës e disa tjera.

Manastiri i Deçanit, Patrijarshija e Pejës, Xhamija e Sinan Pashës e Kisha e Graçanicës hyjnë sigurisht në radhën e përmendoreve historike me randsi të jashtëzakonshme. Por, këto nuk janë përmendoret e vetme, të cilat tërheqin vemendjen e turistave. Në Krahinën tonë janë regjistrue mâ se njiqind përmendore të ndryshme historike.

Qytetet tona, me shum veçori të tyne të posaçme, plotsojnë këto pasuni natyrore e historike.

Këto dhe masat tjera, që po merren për me përparanë shfrytzue shum pak. Vetëm mbas luftës, e sidomos gjatë vjetve të fundit, zhvillimit të turizmit po i kushtohet kujdes i plotë. Në Deçan e Brezovicë janë ndërtue vendverime, kurse në Binaç, Deçan e Gërmi pushimore për fëmij. Përveç kësaj janë rregullue Banja e Pejës dhe Banjska dhe janë ndërtue hotele të reja në Bogë, Gërmi, Prishtinë e Pejë.

Këto dhe masat tjera, që po merren për me përparue turizmin tashmâ, po shprehen në shtimin e numrit të turistave të mbrendshëm e të jashtëm. Për shembull, në vjetin 1936 i kanë vizitue vendet turistike të Krahinës sonë 83 mijë turista të mbrendshëm e të jashtëm.

Për zhvillimin e mâtejshëm të turizmit do të kontribuojnë posaçërisht rrugët e reja të ndërtueme. që përshkojnë degët e Malit Shar dhe modernizimi i rrugës Pejë—Prizren dhe rruga Zveçan—Prishtinë.

DEPONIMET INVESTUESE

Për rindërtimin e objekteve të damtueme nga lufta, për zhvillimin ekonomik e ndërtimin e objekteve shoqnore, në teritorin e Kosovës e Metohis janë deponue mjete të shumta investuese.

Në Periodën prej vjetit 1945—1947 vetëm në katunde janë ndërtue e rindërtue 11.977 ndërtesa banimi, të shkatrrueme në kohën e okupacionit fashist. Vlefta e atyne punimeve llogaritet në 4.590 milion dinarë.

Vlefta e punimeve të kryeme në rindërtimin e komunikacionit të rrjetës hekurudhore e të rrugëve në vjetët 1945 e 1946 llogaritet në 6.400 milion dinarë.

Asht karakteristikë themelore e rindërtimit, jo vetëm vëllimi i saj dhe kryemja në nji periodë jashtëzakonisht të shkurtë prej dy vjetësh, por edhe kryemja me sukses në kushte të shkatrrimit jashtëzakonisht të madh t'ekonomis e komunikacionit.

Prej vjetit 1947—1955 në teritorin e Krahinës, simbas çmimeve të marruna në vjetin 1956 janë investue gjithsejt 62.314 milion dinarë, ose mesatarisht nga 6.924 milion dinarë në vjet.

Deponimet mâ të mëdhaja investuese janë bâ në kohën prej 1949—1950. Atëherë janë rikonstruktue me themel dhe janë zgjanue sipërmarrjet: Trepça, Golesh, Xeherorja e thëngjillit „Kosovo" e Xeherorja e kromit „Deva" dhe janë hapë xeheroret e reja të metaleve ngjyruese në Ajvali, Janjevë e Novo Bërdo.

Nga investimet e përgjithshme të deponueme janë dhanë mjete mâ të shumta për punimet ndërtimore (65%) e pajime (29%).

Pjesa mâ e madhe e investimeve âsht deponue për zhvillimin ekonomik të Krahinës.

Investimet e përgjithshme	100%
Nga këto:	
investimet n'ekonomi	81,5%
investime për standardin shoqnuer	18,5%

Nga investimet e përgjithshme n'ekonomi, gadi dy të tretat janë deponue n'industrí e xehtarí.

Struktura e deponimeve investuese në periodën 1947-1955, simbas lamive t'ekonomis, duket kështu:

Investimet e përgjitshme n'ekonomi —	100%
nga kjo:	
industrija e xehtarija — — — — —	65,6%
bujqsija — — — — — — — —	8,7%
Silvikultura (pylltarija) — — — —	2,4%
ndërtimtarija — — — — — —	2,4%
komunikacioni — — — — — —	16,3%
tregtija e hoteljerija — — — — —	3,4%
zejtarija — — — — — — — —	1,2%

Deponimi dominues i investimeve n'industrí e xehtarí ka rrjedhë nga kursi i përgjithshëm i industrializimit të vendit dhe vëllimi i gjanë i rikonstruktimit, zgjanimit dhe eksploatimit të rij e përpunimit të pasunive xehtare në Krahinë, si dhe për shkak të ndërtimit të njij numri mâ të madh objektesh mâ të vogla e mesatare t'industris përpunuese. Investimet n'industrí e xehtarí përfaqsojnë deponime për shfrytzimin mâ të plotë e mâ ekonomik të mundsive në Krahinë.

Simbas regjistrimit të vjetit 1952 mjetet themelore n'ekonomi kapin shumën prej 36.199 milion dinarësh.

Vlefta e mjeteve themelore në vjetin 1956, në krahasim me vjetin 1952 âsht shtue në 108%, e n'industrí e xehtarí në 112%.

Nga vlefta e përgjithshme e mjeteve themelore, industris e xehtaris i përkasin gjysma.

Vëllimi fizik i prodhimit shoqnuer dhe i prodhimit në periodën 1947—1955 në tansi âsht shtue për 44,1%, n'industrí e xehtarí për 99% e në komunikacion për 84%.

Po në këtë periodë t'ardhunat nacionale në tansi janë shtue për 38,3%, kurse n'industrí e xehtarí janë dyfishue.

Ky zhvillim ekonomik i Krahinës sonë, natyrisht âsht pasqyrue edhe në shtimin e madh të numrit të njerëzve të marrun në punë në sektorin shoqnuer.

Me datë 31-XII-1956 në Krahinë ka pasë në punë, në sektorin shoqnuer 44.804 persona. Nga ky numër në sektorin shoqnuer t'ekonomis ka pasë 33.233 persona prej të cilëve 14.778 persona kanë punue n'industri e xehtari.

Në krahasim me gjendjen e paraluftës (në vjetin 1939) numri i puntorëve në punë âsht shtue për mâ se tri herë, e vetëm në periodën prej vjetit 1952 deri në vjetin 1956 âsht shtue për 28,3%.

Për ndërtimin e objekteve të standardit shoqnuer e veprimtarija e organeve shoqnore, në teritorin e Krahinës, vetëm në periodën prej 1947—1955 janë deponue 11.744 milion dinarë, si vijon:

për objekte banimi komunale	6.574 milion dinarë
për ngritjen kulturo-arsimore	2.019 milion dinarë
për objektet e shëndetit të popullit	873 milion dinarë
për objektet e veprimtaris shoqnore e shtetnore	178 milion dinarë

Deponimet investuese për ndërtimin e objekteve të standardit shoqnuer po shtohen për çdo vjet mâ tepër. Asht në shtim e sipër, sidomos ndërtimi i banesave mbas themelimit të fondeve të posaçme shoqnore të ndërtimit të banesave.

Në vjetin 1957 ndërtimi i banesave në sektorin shoqnuer do ta tejkalojë vleftën e njij miliardi dinarë.

Ka randsi të posaçme ndërtimi komunal, i cili, përveç qyteteve të mëdha, përfshin edhe ndërtimin e vendbanimeve të reja industrialo-xehtare me objektet komunale e shoqnore.

Përveç kësaj, në qytetet e Kosovë-Metohis, për herën e parë ç'prej egzistimit të tyne ka fillue ndërtimi komunal e shoqnuer me plan e në baza moderne si bazë

regulacioni, rrugë, objekte komunale, objekte për veprimtarin shoqnore, ndërtimi modern i banesave e tjera.

Deponimet e tregueme i përkasin vetëm sektorit shoqnuer, pa shënime për investimet private në ndërtimin e banesave, bujqsi e zejtarí.

ZHVILLIMI PERSPEKTIV I KOSOVËS E METOHIS

Për shkak të mbrapambetunis ekonomike të trashëgueme dhe të marrëdhanjeve të caktueme ndërkombtare, Jugosllavija ka pasë rrugë të posaçme zhvillimi, thelbi i të cilit âsht industrializimi i vendit, e veçanërisht ndërtimi i industris bazike e asaj të maqinave. Kjo, natyrisht, âsht pasqyrue edhe në ritmin e zhvillimit ekonomik të Krahinës sonë.

Por, niveli i naltë i zhvillimit të mbërrijtun ekonomik i mbarë vendit ban të mundun që, në vjetët e ardhshëm, t'i kushtohen mjete mâ të shumta e kujdes mâ të madh çfrytzimit të mundsive ekonomike në zonat e mbrapambetuna ekonomike dhe të bujqsis në tansí.

Pasunija e Krahinës sonë me minerale, sidomos me thëngjill e metale të ngjyrosuna, me fuqí ujnash, me fondin e tokës bujqsore e pyjore, me potencialin njerzuer dhe me pozitën e favorshme gjeografiko-komunikuese, të gjitha këto janë kushte, të cilat do të bâjnë të mundun nji transformim ekonomik edhe mâ të hovshëm të Krahinës sonë.

Kështu në vjetët e ardhshëm parashihen detyrë të shumta e priten suksese në lamín e bujqsis, industris, komunikacionit e qarkullimit. Pritet:

— Hapja e mbjellja me kultura bujqsore e 50.000 hektarëve prozhme e merana.

— Shtimi i sipërfaqeve me pemishte e vneshta pllantazhe për 12 mijë hektarë deri në vjetin 1961. Në periodën prej afër 20 vjetësh pritet mbjellja e pemishteve dhe vneshtave n'afër 50 deri 60 mijë hektarë.

— Ndryshimi rranjsuer i strukturës së mbjelljeve të sipërfaqeve t'aravе me tendencën e njij shtimi të madh si-

përfaqesh me bimë industriale, perimtari e ushqim kafshësh.

— Punime shum të mëdha bonifikimi në nji sipërfaqe prej afër 65 mijë hektarësh. Në perspektivën e mâtejshme këto sipërfaqe do të shtohen në afër 110 mijë hektarë.

— Ndryshimi rranjsuer i strukturës raciste të blegtoris, e sidomos të dhenve e gjedhëve.

— Shkalla e naltë e mekanizimit dhe zbatimi i masave agroteknike në bujqsi etj.

Në degën e industris do të ndërtohen shum objekte të mëdha, për shfrytzimin mâ të plotë të pasunive mine-

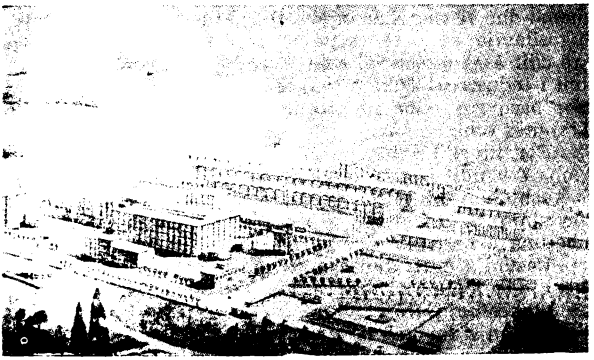

Maketa e fabrikës së superfosfatit në Mitrovicën e Kosovës

rale të Krahinës, siç janë: gërmimi dituer i thëngjillit me kapacitet vjetuer prej 2,5 milion tonelatash, termoelektrana prej 100 megavatësh fuqije t'instalueme, fabrika e superfosfatit me prodhim vjetuer prej 250 mijë tonelatash plehna artificiale. Përveç kësaj, do të hapet xeherorja e plumbit e cinkut Kizhnica. Mâ vonë do të ndërtohen objekte për gazifikimin e industris dhe konsumimit të gjanë, prodhimi i squfrit, plehnave t'azotit e të kaliumit, e parashihet edhe ndërtimi i njij rrjete të tanë objektesh

t'industris përpunuese, sidomos për përpunimin e prodhimeve bujqsore.

Mandej, parashihet ndërtimi i tri objekteve të mëdha të komunikacionit: përfundimi i hekurudhës Metohi-Prizren, ndërtimi e rikonstruktimi i autostradës moderne Mitrovicë—Prishtinë—Shkup dhe ndërtimi i rrugës së re Prishtinë—Pejë.

Ekspansioni ekonomik në lamín e bujqsis, industris e komunikacionit do të harmonizohet me zhvillimin e veprimtarive tjera ekonomike, kështu që kjo gjâ do të përbâjë zhvillimin ekonomik kompleks të mbarë Krahinës sonë të Kosovës e Metohis. Këto objekte të numrueme do të ndërtohen në t'ardhshmen e shpejtë mbrenda gjashtë deri tetë vjetësh.

ZHVILLIMI EKONOMIK I KOSOVË-METOHIS
Përgatiti:
KËSHILLI REDAKTUES

Boton:
KËSHILLI KRAHINUER I LSPP PËR KOSOVË
E METOHI

Shtypë: Shtëpija botuese „MILLADIN" —
POPOVIQ" — PRISHTINË

P Ë R M B A J T J A

	f.
HYMJA	3
Bujqsija dhe pylltarija	5
Industrija	18
Komunikacioni	37
Tregtija, hoteljerija turizmi	42
Deponimet investues	47
Zhvillimi perspektiv i Kosovës e Metohis	51